



Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 28 november 2019*

”Begäran om förhandsavgörande – Brådiskande mål om förhandsavgörande –
Straffrättsligt samarbete – Direktiv (EU) 2016/343 – Förstärkning av vissa aspekter av
oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden –
Artikel 6 – Bevisbörda – Fortsatt häktning av en tilltalad”

I mål C-653/19 PPU,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Spetsializirana nakazatelen sad (Särskilda brottmålsdomstolen, Bulgarien) genom beslut av den 4 september 2019, som inkom till domstolen den 4 september 2019, i brottmålet mot

DK

ytterligare deltagare i rättegången:

Spetsializirana prokuratura

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.-C. Bonichot samt domarna L. Bay Larsen (referent),
C. Toader, och N. Jääskinen,

generaladvokat: G. Pitruzzella,

justitiesekreterare: enhetschefen M. Aleksejev,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 7 november 2019,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- DK, genom D. Gochev, I. Angelov och I. Yotov, advokati,
- Europeiska kommissionen, genom R. Troosters och Y. Marinova, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 19 november 2019 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

* Rättegångsspråk: bulgariska.

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 6 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden (EUT L 65, 2016, s. 1) och artiklarna 6 och 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan).
- 2 Begäran har framställts i ett brottmål mot DK. Målet rör huruvida DK ska kvarhållas i häkte.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 I skälen 16 och 22 i direktiv 2016/343 anges följande:

”(16) Oskuldspresumtionen skulle överträdas om offentliga uttalanden av myndigheter, eller rättsliga avgöranden utöver dem som avser frågan om skuld, framställde en misstänkt eller tilltalad som skyldig, så länge den personen inte har bevisats vara skyldig enligt lag. ... Detta bör inte ... påverka preliminära beslut av processuell karaktär som fattas av rättsliga eller andra behöriga myndigheter och grundas på misstanke eller bevisning som talar till den misstänktes eller tilltalades nackdel, såsom beslut om häktning, förutsatt att sådana beslut inte hänvisar till den misstänkte eller tilltalade som skyldig. ...

...

(22) Bevisbördan för att fastställa misstänkta och tilltalades skuld åvilar åklagaren, och alla tvivel bör vara till den misstänktes eller tilltalades fördel. Oskuldspresumtionen överträds om bevisbördan överförs från åklagaren till försvaret, utan att detta påverkar domstolens befogenheter att utföra utredningar på eget initiativ, domstolens oberoende när den bedömer den misstänktes eller tilltalades skuld och användningen av presumtioner om sakförhållanden eller rättsläget rörande det straffrättsliga ansvaret för en misstänkt eller tilltalad. ...”
- 4 I artikel 2 i direktivet, som har rubriken ”Tillämpningsområde”, föreskrivs följande:

”Detta direktiv ska tillämpas på fysiska personer som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Det är tillämpligt i alla stadier av det straffrättsliga förfarandet, från det tillfälle då en person blir misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott eller ett påstått brott fram till dess att det slutliga avgörandet av om personen har begått det aktuella brottet har vunnit laga kraft.”
- 5 I artikel 3 i direktivet, som har rubriken ”Oskuldspresumtion”, föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade betraktas som oskyldiga till dess att deras skuld har fastställts enligt lag.”
- 6 I artikel 4.1 i samma direktiv, som har rubriken ”Offentliga uttalanden om skuld”, föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att se till att det i offentliga uttalanden från myndigheter och i rättsliga avgöranden, utöver dem som avser frågan om skuld, inte hänvisas till en misstänkt eller tilltalad som om den personen vore skyldig så länge denne inte har bevisats vara skyldig enligt lag. Detta ska inte påverka de åtgärder av åklagaren som syftar till att bevisa att den

misstänkte eller tilltalade är skyldig, och inte heller preliminära avgöranden av processuell karaktär som meddelas av rättsliga eller andra behöriga myndigheter och som grundas på misstanke eller bevisning som talar till nackdel för den misstänkte eller tilltalade.”

7 I artikel 6 i direktiv 2016/343, som har rubriken ”Bevisbörda”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska se till att bevisbördan vid fastställandet av misstänkta och tilltalades skuld åvilar åklagaren. Detta ska inte påverka tillämpningen av en domares eller en behörig domstols skyldighet att söka efter bevisning som kan tala till den misstänktes eller tilltalades såväl fördel som nackdel, och inte heller försvarets rätt att lägga fram bevisning i enlighet med tillämplig nationell rätt.

2. Medlemsstaterna ska se till att alla tvivel i skuldfrågan är till den misstänktes eller tilltalades fördel, även när domstolen prövar huruvida den berörda personen bör frikännas.”

Bulgarisk rätt

8 I artikel 270 i Nakazatelno-protsesualen kodeks (straffprocesslagen) föreskrivs följande:

”(1) Frågan om att omvandla tvångsätgården kan ställas närsomhelst under förfarandet. En ny begäran om tvångsätgården kan framställas vid den behöriga domstolen om omständigheterna har förändrats.

(2) Domstolen avgör målet genom beslut som avkunnas vid offentligt sammanträde.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

9 DK anklagas för att tillhöra en kriminell grupp och för att ha begått ett mord.

10 I samband med det brottmål som inletts mot DK avseende dessa åtalpunkter, häktades vederbörande den 11 juni 2016.

11 Den misstänkte överlämnades till Spetsializiran nakazatelen sad (Särskilda brottmålsdomstolen, Bulgarien) den 9 november 2017 i syfte att åtalet mot honom skulle prövas.

12 Från och med den 5 februari 2018 framställde DK sju separata yrkanden om att beslutet om häktning skulle hävas, vilka avslogs i första eller andra instans, med motiveringen att de argument som DK hade lagt fram inte var tillräckligt övertygande med hänsyn till kraven i nationell rätt.

13 DK framställde den 4 september 2019 ett nytt yrkande om att beslutet om häktning skulle hävas. Detta yrkande framställdes under huvudförhandlingen vid Spetsializiran nakazatelen sad (Särskilda brottmålsdomstolen).

14 Den hänskjutande domstolen har påpekat att det framgår av den bulgariska lagstiftningen att efter det att ett mål som rör en person som är häktad har hänskjutits till en domstol för avgörande, ska den domstolen först kontrollera huruvida det finns skäl för frihetsberövandet. Om nämnda domstol finner att frihetsberövandet är lagenligt fortsätter frihetsberövandet utan någon tidsbegränsning och det omprövas därefter inte på domstolens eget initiativ. En frihetsberövad person kan endast försättas på fri fot om personen i fråga har framställt ett yrkande härom och bevisar att det föreligger nya omständigheter som motiverar att vederbörande försätts på fri fot.

- 15 Spetsializiran nakazatelen sad (Särskilda brottmålsdomstolen) anser att det med hänsyn till kraven i den bulgariska lagstiftningen, såsom denna har tolkats i nationell rättspraxis, är osannolikt att DK kan förebringa sådan bevisning och således kan bevisa att det skett en förändring av omständigheterna som motiverar att vederbörande ska försättas på fri fot.
- 16 Den hänskjutande domstolen är emellertid osäker på huruvida den bulgariska lagstiftningen är förenlig med artikel 6 och skäl 22 i direktiv 2016/343, eftersom dessa bestämmelser skulle kunna tolkas så, att de medför att det är åklagaren som har bevisbördan för att styrka att det finns skäl för att hålla den berörda personen fortsatt häktad samt att presumtioner till stöd för detta endast tillåts om dessa presumtioner står i rimlig proportion till det mål som eftersträvas och beaktar rätten till försvar.
- 17 För övrigt ska de rättigheter som garanteras i artiklarna 6 och 47 i stadgan beaktas. När det särskilt gäller artikel 6, som motsvarar artikel 5 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknades i Rom den 4 november 1950, följer det bland annat av domen av Europadomstolen av den 27 augusti 2019, Magnitskiy m.fl. mot Ryssland (CE:ECHR:2019:0827JUD003263109), att det strider mot artikel 5.3 i konventionen att skapa en presumtion för att ett fortsatt frihetsberövande av en tilltalad är lagenligt.
- 18 Mot denna bakgrund beslutade Spetsializiran nakazatelen sad (Särskilda brottmålsdomstolen) att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till EU-domstolen:

”Är det förenligt med artikel 6 och skäl 22 i direktiv 2016/343 och artiklarna 6 och 47 i [stadgan] att det i en nationell lagstiftning, i samband med domstolsförfarandet i ett brottmål, uppställs som villkor att det ska ha skett en förändring av omständigheterna för att en begäran från försvaret om att häva frihetsberövandet av den tilltalade ska bifallas?”

Förfarandet för brådskande mål om förhandsavgörande

- 19 Den hänskjutande domstolen har lämnat in en ansökan om att begäran om förhandsavgörande ska handläggas enligt förfarandet för brådskande mål för förhandsavgörande enligt artikel 107 i domstolens rättegångsregler.
- 20 Den hänskjutande domstolen har till stöd för denna begäran anfört att DK är häktad sedan den 11 juni 2016 och att bedömningen av hans yrkande om hävning av beslutet om häktning beror på svaret på frågan huruvida unionsrätten utgör hinder för fördelningen av bevisbördan, såsom den föreskrivs i den tillämpliga bulgariska lagstiftningen på området.
- 21 I detta hänseende ska det för det första påpekas att förevarande begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av direktiv 2016/343, som omfattas av bestämmelserna i avdelning V i tredje delen i EUF-fördraget om ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. Begäran kan således handläggas inom ramen för förfarandet för brådskande mål om förhandsavgörande.
- 22 Vad för det andra gäller villkoret att målet ska vara brådskande, ska enligt domstolens praxis den omständigheten beaktas att den berörda personen i det nationella målet för närvarande är frihetsberövad och att frågan om vederbörande ska vara fortsatt frihetsberövad är beroende av utgången i det nationella målet (dom av den 28 juli 2016, JZ, C-294/16 PPU, EU:C:2016:610, punkt 29 och dom av den 19 september 2018, Milev, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 35).
- 23 I förevarande fall framgår det av begäran om förhandsavgörande och av den hänskjutande domstolens svar den 13 september 2019 på en begäran om upplysningar från EU-domstolen, samt av de kompletterande uppgifter som den hänskjutande domstolen översände till domstolen den 25 och den 27 september 2019, att DK för närvarande är frihetsberövad, att den hänskjutande domstolen ska uttala sig om huruvida DK ska vara fortsatt frihetsberövad på grundval av EU-domstolens avgörande

och att EU-domstolens svar på den fråga som ställts av den hänskjutande domstolen skulle kunna komma att omedelbart påverka bedömningen av det yrkande om hävning av frihetsberövandet som framställts av DK.

- 24 Under dessa omständigheter beslutade domstolen (första avdelningen) den 1 oktober 2019, på grundval av referentens förslag och efter att ha hört generaladvokaten, att bifalla den hänskjutande domstolens ansökan om att begäran om förhandsavgörande ska handläggas enligt förfarandet för brådskande mål om förhandsavgörande.

Prövning av tolkningsfrågan

- 25 Den hänskjutande domstolen har ställt frågan för att få klarhet i huruvida artikel 6 i direktiv 2016/343, jämförd med skäl 22 i samma direktiv, samt artiklarna 6 och 47 i stadgan utgör hinder för en nationell lagstiftning, enligt vilken försättandet av en person som är häktad på fri fot förutsätter att nämnda person bevisar att det föreligger nya omständigheter som motiverar att häktningen hävs.
- 26 I artikel 2 i direktiv 2016/343 föreskrivs att direktivet ska tillämpas på fysiska personer som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Det är tillämpligt i alla stadier av det straffrättsliga förfarandet, från det tillfälle då en person blir misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott eller ett påstått brott fram till dess att det slutliga avgörandet av om personen har begått det aktuella brottet har vunnit laga kraft.
- 27 Direktivet är således tillämpligt i ett sådant fall som i det nationella målet, där en nationell domstol ska avgöra huruvida ett fortsatt kvarhållande i häkte av en person som står åtalad för att ha begått ett brott är lagenligt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 september 2018, Milev, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 40).
- 28 Direktivet kan emellertid inte, med tanke på att den harmonisering som eftersträvas med nämnda direktiv har en minimikaraktär, tolkas som fullständigt och uttömmande med syfte att fastställa samtliga villkor för att anta ett beslut om häktning (dom av den 19 september 2018, Milev, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 47, och beslut av den 12 februari 2019, RH, C-8/19 PPU, EU:C:2019:110, punkt 59).
- 29 I artiklarna 3 och 4 i samma direktiv föreskrivs visserligen att det i ett beslut om att kvarhålla en person häktad, som fattas av en rättslig myndighet, inte får hänvisas till personen i fråga som om vederbörande vore skyldig (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 september 2018, Milev, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkterna 43 och 44, och beslut av den 12 februari 2019, RH, C-8/19 PPU, EU:C:2019:110, punkt 51).
- 30 Det framgår däremot av domstolens praxis att graden av misstanke, som den domstol som ska fatta ett sådant beslut, ska ha i skuldfrågan, hur bevisning ska prövas och omfattningen av den motivering den ska ge som svar på de argument som anförts, inte regleras av direktiv 2016/343 utan omfattas uteslutande av nationell rätt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 september 2018, Milev, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punkt 48).
- 31 I artikel 6.1 i direktivet regleras fördelningen av ”bevisbördan vid fastställandet av misstänkta och tilltalades skuld”. I artikel 6.2 i direktivet föreskrivs att ”alla tvivel i skuldfrågan är till den misstänktes eller tilltalades fördel”.
- 32 I detta avseende följer det av artikel 4 i direktiv 2016/343 att det i direktivet görs en åtskillnad mellan rättsliga avgöranden som avser skuldfrågan – vilka med nödvändighet meddelas efter det straffrättsliga förfarandet – och andra processuella rättsakter, såsom åtgärder av åklagaren och preliminära avgöranden av processuell karaktär.

- 33 Hänvisningen i artikel 6.1 och 6.2 i direktiv 2016/343 till fastställandet av ”skuld” ska således förstås så, att syftet med denna bestämmelse är att endast reglera fördelningen av bevisbördan när det meddelas rättsliga avgöranden som avser skuldfrågan.
- 34 Denna tolkning får stöd, såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 31 i sitt förslag till avgörande, av en jämförelse av skälen 16 och 22 i direktiv 2016/343. Skäl 16 avser att oskuldspresumtionen ska bevaras i de rättsakter som regleras i artikel 4 i direktivet, det vill säga offentliga uttalanden från myndigheter och processuella rättsakter som antagits innan den misstänkte har bevisats vara skyldig enligt lag. I detta skäl hänvisas det särskilt till de bestämmelser som är tillämpliga på preliminära beslut i förfarandet. Skäl 22 som avser fördelningen av bevisbördan och som regleras i artikel 6 i nämnda direktiv, innehåller inte någon hänvisning till sådana beslut, utan avser uteslutande det förfarande som gör det möjligt att fastställa den misstänktes eller tilltalades skuld.
- 35 Ett rättsligt avgörande som enbart avser en eventuell fortsatt häktning av en tilltalad syftar emellertid endast till att avgöra huruvida denna person – med beaktande av samtliga relevanta omständigheter – ska försättas på fri fot, utan att fastställa huruvida personen i fråga har gjort sig skyldig till det brott som vederbörande står åtalad för.
- 36 Det framgår för övrigt av den rättspraxis som det erinrats om i punkt 29 ovan att artiklarna 3 och 4 i direktiv 2016/343 utgör hinder för att ett sådant avgörande framställer den tilltalade som skyldig.
- 37 Ett sådant avgörande kan således inte kvalificeras som ett rättsligt avgörande som avser huruvida den tilltalade är skyldig i den mening som avses i detta direktiv.
- 38 Artikel 6 i nämnda direktiv är således inte tillämplig på det förfarande som leder fram till antagandet av ett sådant avgörande, vilket innebär att fördelningen av bevisbördan i detta förfarande enbart omfattas av nationell rätt.
- 39 Denna slutsats påverkas inte av punkt 56 i beslutet av den 12 februari 2019, RH (C-8/19 PPU, EU:C:2019:110). Även om domstolen i punkt 56 nämnde artikel 6 i direktiv 2016/343, framgår det nämligen av punkt 57 i det beslutet att domstolen endast avsåg att ange det sammanhang i vilket artikel 4 i direktivet ingår, för att fastställa att den typ av motivering som föreskrevs i den nationella lagstiftningen i det mål som avgjordes genom nämnda beslut inte fick hänvisa till den misstänkte eller tilltalade som om den personen vore skyldig, i den mening som avses i artikel 4, utan att för den skull konstatera att artikel 6 i nämnda direktiv var tillämplig i ett förfarande som leder till ett beslut om häktning.
- 40 Vad för övrigt gäller artiklarna 6 och 47 i stadgan erinrar domstolen om att bestämmelserna i stadgan, enligt dess artikel 51.1, riktar sig till medlemsstaterna endast när dessa tillämpar unionsrätten.
- 41 Eftersom fördelningen av bevisbördan i ett sådant förfarande som det aktuella inte regleras av unionsrätten, är bestämmelserna i stadgan, vilka bland annat omfattar artiklarna 6 och 47 däri, inte tillämpliga på de nationella bestämmelser som styr fördelningen därav (se, analogt, dom av den 7 mars 2017, X och X, C-638/16 PPU, EU:C:2017:173, punkt 45 och där angiven rättspraxis).
- 42 Mot denna bakgrund ska frågan besvaras enligt följande. Artikel 6 i direktiv 2016/343 samt artiklarna 6 och 47 i stadgan är inte tillämpliga på en nationell lagstiftning, enligt vilken försättandet av en person som är häktad på fri fot förutsätter att nämnda person bevisar att det föreligger nya omständigheter som motiverar att häktningen hävs.

Rättegångskostnader

- 43 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

Artikel 6 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden samt artiklarna 6 och 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna är inte tillämpliga på en nationell lagstiftning, enligt vilken försättandet av en person som är häktad på fri fot förutsätter att nämnda person bevisar att det föreligger nya omständigheter som motiverar att häktningen hävs.

Underskrifter